

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ РІВНЯ АДАПТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

ІЕРУСАЛИМОВ Владислав Ігорович - аспірант кафедри фінансової та банківської справи ПВНХ «Європейський університет»

УДК **336:334.012.82**

В статті досліджується етимологія поняття «адаптивність». Приводяться аналіз основних наукових робіт на тему адаптивності і поєднання адаптивності з фінансовою системою. Демонструються приклади на основі критеріїв адаптивності, що відображають сучасні фінансові процеси.

Ключові слова: адаптивність фінансової системи, міжбюджетні відносини, фінансова децентралізація, фінансова прозорість.

Постановка проблеми

Низькі позиції України, що вона займає в рейтингах міжнародної фінансової інтеграції, пояснюється високим рівнем тінізації провідних галузей економіки, падінням показників рівня міжнародної конкурентоспроможності, повільним впровадженням реформ, нестабільною політичною ситуацією та високим рівнем корупції.

Також падіння динамічності соціально-економічних змін в Україні відображає низьку ефективність функціонування фінансової системи та її ланок, що перешкоджає визначити і оцінювати адекватно майбутні ризики і йти шляхом розвитку економіки. Адаптивність фінансової системи відіграє одну з вирішальних ролей у цих умовах.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Теоретичні розробки з даної проблематики досліджувалися у працях вітчизняних вчених: А. Кайгородцева[2], І.Ю. Ладико[1], Т.Т. Ластаєва[2], А.П. Максимовича[4], В.Г. Сум-

цова[1], В.Н. Фоміна[6], Г.І. Ханалієва[7], К.С. Чуйко[8], В.М. Ячменьова[11], та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

У працях вітчизняних та зарубіжних вчених наводяться переважно основні теоретичні положення щодо адаптивності фінансової системи, а у своїй роботі я поєднав теорію і сучасну практику, висвітливши реформи, які є відображенням процесу адаптивності.

Мета дослідження

На основі досліджень критеріїв і інструментарію адаптивності фінансової системи навести актуальні приклади переходу української економіки до європейської моделі.

Основні результати дослідження

Використовується в різних галузях, зокрема застосовується для характеристики економічних, технічних і соціальних систем. Г.І. Ханалієв[7, с. 115-121], В.Н. Фомін[6] визначають адаптивність як здатність пристосовуватися до різних умов, змін зовнішнього середовища. А.П. Максимович розглядає адаптивність з функціональної, структурної і поведінкової позиції. З функціональної точки зору, адаптивність характеризує сутнісний момент капіталу господарюючого суб'єкта, його безперервність руху у напрямі самозростання вартості і забезпечення конкурентних переваг. Із структурної позиції, адаптивність пов'язана з усіма рівнями економічних стосунків, що складаються у процесі функціонування фірми.

З поведінкової позиції, адаптивність є стратегічним управлінням бізнес-структурами, урахування усієї сукупності внутрі- і міжфірмових стосунків і макроекономічних параметрів[4, с. 46-47]. В.М. Ячменьова[11], І.Ю. Ладико та В.Г. Сумцов[1] розглядають адаптивність як характеристику діяльності підприємства, яка є необхідною складовою для його самозбереження, пристосування в умовах нестабільності і зміни зовнішнього середовища. З точки зору Т.Т. Ластаєва та А. А. Кайгородцева, адаптивність — це властивість, що полягає в її здатності успішно пристосовуватися до змін[2, с. 10-12].

Щодо дослідження К.С. Чуйко, то він визначає адаптивність як функціональну, структурну та поведінкову сферу. З функціональної точки зору, адаптивність характеризує сутнісний момент капіталу господарюючого суб'єкта, його безперервність руху у напрямі самозростання вартості і забезпечення стійких конкурентних переваг у стратегічній перспективі в умовах прискорення ринкових змін. Відповідно до структурного аналізу, адаптивність пов'язана з усіма рівнями економічних стосунків, що складаються в процесі функціонування фірми. З поведінкової точки зору адаптивність припускає стратегічне управління бізнес-структурами, облік усієї сукупності внутрі- і міжфірмових стосунків і макроекономічних параметрів[8].

І.В. Максимчук розглядає адаптивність як реакцію на зміну чинників зовнішнього середовища за рахунок перебудови зв'язків і стосунків між суб'єктами[5].

Отже, таке поняття, як «адаптивність», дає змогу нам виділити основні засади, в межах яких ми проводимо подальші дослідження. Тобто це властивість, реакція, здатність, характеристика.

Відповідно до морфологічної класифікації, адаптивність – це: властивість, необхідна для визначення критеріїв змін; реакція, необхідна для встановлення причин змін; здатність, необхідна для визначення характеру поточних змін і забезпечення економічної стійкості діяльності; характеристика, необхідна для визначення характеру та ступеня структурних змін.

Щодо теми нашого дослідження, адаптивність розглядається як властивість, здат-

ність і характеристика фінансової системи. Адаптивна фінансова система – це система, яка здатна трансформуватися відповідно до змін у навколишньому середовищі.

Сутність цього поняття полягає у тому, що воно є необхідною складовою для виживання, ефективного функціонування фінансової системи в нових умовах зовнішнього середовища, пристосування до них та своєчасного реагування на них.

На підставі проведеного аналізу надалі адаптивність ми використовуватимемо як характеристику фінансової системи, необхідну для визначення характеру та ступеня структурних змін на мезорівні. При цьому, адаптованість є характерною рисою, яка притаманна фінансовій системі та супутнім процесам, її слід розглядати як комплексний показник або інтегральну характеристику ефективної фінансової діяльності держави.

Розглядаючи зазначені аспекти фінансової системи, слід згадати таке важливе поняття в визначенні політики держави в області фінансів, як поняття стійкості фінансової системи. Узагальнююче розуміння стійкості – це здатність системи зберігати деякі властивості та характеристики незмінними. Однак, важко характеризувати її окремим параметром.

Стійкість фінансової системи – це такий стан динамічної фінансової системи, за якого вплив будь-яких шоків на фінансову систему не заважає їй забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, функціонування платіжної системи [3, с. 5].

Вважаємо, що адаптивна фінансова система відрізняється від стійкої тим, що має постійно функціонувати у динамічному оточенні, знижувати або підвищувати показники, а стійка – у першу чергу, це постійна фінансова система. Ефективна фінансова діяльність держави полягає в досягненні прибутків, а адаптивна діяльність – це пристосування з метою отримання прибутків в умовах динаміки. Доцільно надалі говорити про новий напрямок досліджень в економіці – дослідження гнучкої адаптації. Фінансова система з гнучкою адаптацією має з максимальною швидкістю, а значить з миттєвою реакцією, пристосуватися до змін у навколишньому середовищі з найменшою зміною поточних параметрів діяльності.

До умов високої конкурентної боротьби фінансова система може адаптуватися лише при розгляді інноваційно-інвестиційного розвитку як необхідної передумови стабільного тривалого розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Адаптація держави до змін глобалізаційного та інтеграційного характеру сприятиме забезпеченню сталого економічного зростання, утвердженню інноваційної моделі розвитку, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки [9, с.255-262].

Таким чином, складовими адаптивності фінансової системи є: конкурентоспроможність, ефективність, гнучкість, стійкість.

У сучасних умовах трансформації адаптивність фінансової системи набуває все більшої значущості. Тому аналіз цього поняття у межах соціально-економічних систем будь-яких рівнів є перспективним. Його подальші дослідження необхідно спрямувати в напрямку розробки методик оцінки рівня адаптивності та планування процесу адаптації фінансової системи.

Аналіз сучасних методик управлінського аналізу є підставою для формування системи показників. Саме у визначеній комбінації класичні показники різноманітних видів аналізу дозволяють оцінити рівень адаптивної гнучкості фінансової системи, що є об'єктивною основою розробки та реалізації управлінських інновацій у сучасних економічних умовах.

Нині у міжнародній практиці для оцінки рівня фінансової взаємозалежності країн світового господарства використовується ціла низка кількісних та якісних індикаторів, котрі дозволяють проводити міжкраїнові порівняння щодо рівня включення держав у світовий фінансовий простір та аналізувати вплив фінансової глобалізації на їхні національні економіки [10, с. 23].

Кількісні показники базуються на використанні широкого арсеналу статистичних та математичних методів для розрахунку обсягів, структури та динаміки міжнародних фінансових операцій країн світу. Такі показники дозволяють аналізувати кількісні виміри фінансової глобалізації, оцінюючи її рівень та визначаючи структуру фінансових операцій.

Кількісну оцінку рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір доповнює якісна оцінка, яка дозволяє визначити вплив на макроекономічну динаміку країн тих факторів фінансової глобалізації, котрі не піддаються кількісній формалізації. Якісні показники фінансової глобалізації дають більш повну картину змін, які відбуваються в народногосподарських комплексах країн під впливом фінансової глобалізації, та оцінюють нові явища, викликані нею.

Однією з найбільш популярних та дієвих методик визначення є методика МВФ, яка оцінює ступінь фінансової взаємозалежності національних економік країн світу на основі показників транскордонного володіння державами фінансових активів (здійснюється розрахунок відношення валових іноземних фінансових активів і зобов'язань до сукупного ВВП). Подібний підхід до визначення рівня міжнародної фінансової інтеграції країн та індикатори, які використовуються при цьому, дозволяє оцінити: реальний вплив міжнародної фінансової інтеграції країни на її макроекономічну динаміку; відкритість національної економіки для припливу та відпливу іноземного капіталу; структуру валових потоків та запасів капіталу в розрізі їхніх окремих компонентів (прямих інвестицій, портфельних інвестицій, банківських кредитів).

Щодо критеріїв оцінки фінансової системи, то, по-перше, необхідно відзначити фінансову прозорість. У цьому напрямку відбулися революційні для України зміни у зв'язку з впровадженням державного інформаційного ресурсу «Edata» у мережі Інтернет на якому оприлюднюється інформація згідно з Законом «Про відкритість використання публічних коштів». Цей ресурс надає унікальну для країн пострадянського простору можливість контролю, утворення, розподілу та використання публічних фінансових коштів розпорядником та одержувачем коштів державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів, органами пенсійного фонду, підприємствами, а також фондами загальнообов'язкового державного страхування.

Ще однією інновацією у сфері прозорості коштів є запровадження програми

TWINNING. Це можна рахувати як прорив Державної фіскальної служби в розвитку елементів впровадженого управління кордонами в митній сфері. Цей проект на території України був запроваджений разом з німецькими, литовськими, польськими колегами при підтримці Євросоюзу з ціллю спрощення, пришвидшення та покращення митних процесів та боротьби з корупцією.

У рамках проекту Федеральне міністерство фінансів Німеччини виступає головним у сфері модернізації законодавства та управління кордонами, реформування правової бази для міжвідомчого співробітництва, митного оформлення та спільних транзитних процедур.

Митна служба при Міністерстві фінансів Республіка Польща буде головним в оперативних аспектах співпраці у сфері керування кордонами. Боротьбу ж з корупцією очолить служба при Міністерстві фінансів Литовської Республіки.

Завдяки цьому проекту буде покращена міжвідомча співпраця при впровадженні стандартів ЄС щодо прозорості митних процедур.

Другим критерієм для оцінки адаптивності фінансової системи є стабільність бюджетної системи та передбаченість виконання показників, закладених у бюджетах на місцевому та державному рівні.

У цьому критерії ми можемо прогнозувати негативну тенденцію. Так незважаючи на прогнозований дефіцит на рівні 3,7% ВВП, очікуване зростання ВВП на 2% та зниження рівня інфляції на 12%, при середньорічному курсу гривні – 24,1 грн/дол., вже в першому кварталі 2016 року ми можемо спостерігати невиконання цього плану. Так, на 24.02.2016 р. НБУ вже визначив курс гривні як 27.2 грн/дол., а рівень інфляції на січень 2016 року складає 100,9%, що навіть небагато, але вище за грудень 2015 року.

Це лише декілька показників, що відображають фінансову кризу на бюджетному рівні. І для її подолання та для зміцнення фінансів необхідне скорочення видатків, що зміцнить фінанси та дасть поштовх до економічного зростання.

Третім критерієм ефективності оцінки адаптивності фінансової системи є ефектив-

ні та справедливі міжбюджетні відносини. Перш за все, треба відмітити це рух до децентралізації у всіх сферах, в тому числі і бюджетну. Так, передача фінансових ресурсів з Києва до регіонів у плані має зруйнувати фінансову вертикаль та зменшити рівень корупції та покращити економічний розвиток регіонів.

Так, у 2015 році місцевим бюджетам надали два хороших фіскальних інструмента. Перший – це акциз з роздрібною торгівлі зі ставкою на рівні від 2% до 5%. Другий – це податок на нерухомість зі ставкою до 2% від мінімальної заробітної плати за кожен квадратний метр. Разом ці надходження складають 7% від доходів місцевих бюджетів. А якщо враховувати плату за землю, на яку передали повноваження регулювати ставку до місцевої влади, то це складатиме разом близько 20% надходжень.

Також 100% єдиного податку буде, як і минулого року, зараховуватись до бюджетів базового рівня. Надходження від цього джерела очікуються у розмірі 10,5 млрд. грн.

Необхідно також відзначити, що повністю буде скасовано відрахування 3,6% ЄСВ для працівників та 6,1% для посадових осіб місцевого самоврядування і держслужбовців. Таким чином, органи місцевого самоврядування отримують додаткові надходження з ПДФО та економію по сплаті ЄСВ при виплаті зарплат працівникам бюджетної сфери.

За словами представниками влади, планується перенесення із спеціального фонду державного бюджету фінансування субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднання територіальних громад – 1 млрд. грн. Крім того, додатково передбачено 1,94 млрд. грн. субвенції місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток окремих територій та 0,95 млрд. грн. коштів для капітальних видатків за програмою «Підтримка державних та регіональних інвестиційних проектів». Йде повне скасування відрахування 3,6% ЄСВ для працівників та 6,1% для посадових осіб місцевого самоврядування і держслужбовців. Таким чином, органи місцевого самоврядування отримують додаткові надходження з ПДФО та економію по сплаті ЄСВ при виплаті зарплат працівникам бюджетної сфери.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується етимологія поняття «адаптивність». Приводяться аналіз основних наукових праць на тему адаптивності та поєднання цього процесу з фінансовою системою. Наводяться приклади на основі критеріїв адаптивності, що відображають сучасні фінансові процеси.

SUMMARY

The article examines the etymology of the term «adaptability». Make analysis of major research works about this topic and given the main views of scientists and complication with financial system. Show examples what based on the main criteria of adaptability, what describe to us modern financial process.

Планується також збереження чинної системи розмежування видатків на охорону здоров'я за видами медичної допомоги. Тобто заклади вторинної медичної допомоги залишаться у підпорядкуванні міст обласного значення, районів, об'єднаних громад. Уряд пропонував передати їх до підпорядкування обласної влади;

Вищі I-II рівня акредитації будуть і далі фінансуватися з державного бюджету, а не місцевих, як пропонувалося спочатку, на місцевий рівень передається лише професійно-технічна освіта, розвиток якої на території реально повинен належати до повноважень органів місцевого самоврядування. Розширено деякі повноваження місцевих рад щодо встановлення місцевих податків і зборів.

Висновки

Отже, адаптивність фінансової системи є одним з визначальних показників трансформації фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів. Наведені приклади стосовно критеріїв адаптивності чудово демонструють нам проблеми, недоліки та переваги цих процесів.

Література:

1. Ладико І.Ю. Загальний менеджмент: навч. посіб. / І.Ю. Ладико, В.Г. Сумцов. – Луганськ: Вид-во Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2004. — 282 с.
2. Ластаев Т. Т. Механизм агропромышленной интеграции / Т. Т. Ластаев, А.А. Кайгородцев // Вестник КАССУ. — 2006 — №4. — С. 10-12.
3. Лисенко Р.С. Оцінка стійкості фінансової системи в державному управлінні. Теоретичний аспект стійкості фінансової

системи / Р.С. Лисенко, Д.С. Попов // Центр наукових досліджень НБУ. №7. – К : 2005. — С. 10-11.

4. Максимович А. П. Программы повышения адаптивности экономической структуры муниципального образования: тез. докл. науч.-практ. конф.: в 2-х т. // Дни науки – 2004. – Озерск, 2004. – Т.2. – С. 46-47.

5. Максимчук И.В. Управление рисками, как фактор повышения инвестиционной адаптивности строительного комплекса: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / И.В. Максимчук. — СПб., 2006. — 18 с.

6. Фомин В.Н. Современный экономический словарь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/u/0612.htm>.

7. Ханалиев Г.И. Адаптационный процесс автотранспортных предприятий. – Ставрополь, 2005. – Деп. ВИНТИ РАН, № 1122-В. — 2005. – С. 115-121.

8. Чуйко К.С. Формирование адаптивности фирмы в условиях ускорения рыночных изменений: автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / К.С. Чуйко. – М., 2007. – 25 с.

9. Шевченко О. О. Оцінка рівня інтеграції країни у глобальний фінансовий простір: методологічний аспект / О. О. Шевченко // Вісник Хмельницького національного університету, 2011, № 2, Т. 2. – С.255-262.

10. Шимаї М. Виклики для посткризової глобальної системи / М. Шимаї // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 22-29.

11. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств: монографія / В.М. Ячменьова. – Сімферополь: Доля. – 2007. – 384 с.